

एस.एल.सी. परीक्षामा लिम्बू विद्यार्थीहरूको गणित विषयको शैक्षिक उपलब्धि

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विषय
एम.एड् दोस्रो वर्ष (५९८) को प्रयोजनको लागि प्रस्तुत

शोध पत्र

प्रस्तुतकर्ता

मनकुमार योडहाड

त्रि.वि.द.नं. : ५६४१-९१

परीक्षा रोल नं : २१४००१४/२०६८

शैक्षिक वर्ष : २०६६/०६७

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग

कोसीहरैँचा, मोरङ

२०७१

कृतज्ञताज्ञापन

एस एल सी परीक्षामा लिम्बू विद्यार्थीहरूको गणित विषयको शैक्षिक उपलब्धि विषयक यो शोध अध्ययन त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विषयको स्नातकोत्तर तहको शैक्षिकोपाधिका लागि तयार गरिएको हो । पाँचथर जिल्ला, नागी स्रोतकेन्द्र र सोही स्रोतकेन्द्र अन्तर्गतका ३ वटा विद्यालयहरूबाट प्राप्त गरिएका अभिलेख, प्रश्नोत्तर, सर्वेक्षण र सामूहिक छलफलबाट प्राप्त तथ्यहरूका आधारमा यो शोधपत्र तयार गरिएको छ ।

यो शोधको अध्ययन अगाडि बढाउने क्रममा आफ्नो व्यक्तिगत र शैक्षिक व्यस्तताका बावजुद अमूल्य सुभावा, सल्लाह प्रदान गरी मार्गदर्शन गर्नुहुने आदरणीय गुरू तथा शोध निर्देशक गणेशप्रसाद दहालप्रति आभारपूर्वक हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्न चाहन्छु । सुकुना बहुमुखी क्याम्पसका प्रमुख पीतकुमार श्रेष्ठ र विभागीय प्रमुख लक्ष्मीकुमार श्रेष्ठप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी आवश्यक तथ्यहरू विभिन्न माध्यमबाट उपलब्ध गराएर मलाई सहयोग गर्नुहुने नागी स्रोतकेन्द्रका स्रोतव्यक्ति प्रेम दाहाल, श्री गणेश उ.मा.वि.का प्र.अ. रामकुमार योडहाड, श्री थर्पु उ.मा.वि.का प्र.अ. रामबहादुर लक्सम र श्री अमरपुर उ.मा.वि.का प्र.अ. कुल प्र. भण्डारीलाई धन्यवाद नदिई रहन सकिदैन । यी विद्यालयका गणित विषयका शिक्षकहरू, विद्यार्थीहरू, अभिभावकहरू पनि धन्यवादका पात्र छन् ।

सम्पूर्ण मित्रजन, सहपाठी साथीहरू एवम् शुभचिन्तक महानुभावहरूका साथै मलाई अमूल्य समय दिएर सहयोग गर्ने मेरो जिवनसाथी रीता ,छोरीहरू युन्छोमी, युना र छोरा अनमोलप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । यो क्षेत्रका शिक्षाकर्मीहरूका लागि यो शोधपत्र उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु । सम्बन्धित क्षेत्र र निकायले मेरा उचित सल्लाह र सुभावाको कार्यान्वयन गरिदिए अझ आभारी हुनेछु । समुचित मूल्याङ्कनका लागि यो शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर, मोरङ, पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभागमा प्रस्तुत गर्दछु ।

अन्त्यमा कम्प्युटर टाइपमा सहयोग गर्नुहुने मोर्डन डिजिटल फोटोस्टुडियो तथा कम्प्युनिकेसनका प्रो. धर्मेन्द्र दुलालप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

मनकुमार योडहाड

शोधसार

एस एल सी परीक्षामा लिम्बू विद्यार्थीहरूको गणित विषयको शैक्षिक उपलब्धि नामक यस शोध पत्रमा एस.एल.सी. परीक्षामा लिम्बू विद्यार्थीको गणित विषयको शैक्षिक उपलब्धिको अध्ययन गरी त्यसलाई प्रभावका पार्ने कारकतत्वहरूको पहिचान गर्दै परिणाममा सुधार गर्ने उपायहरूको खोजि गर्नु मुख्य उद्देश्य राखिएको छ ।

यस अध्ययनमा परिमाणात्मक र गुणात्मक दुवै ढाँचाको प्रयोग गरिएको छ । मुख्यतः वर्णात्मक विधि प्रयोग गरिएको छ । अध्ययनमा समावेश गरिएका विषयवस्तुलाई शीर्षकको आवश्यकताअनुसार र स्तम्भचित्रमा वर्णन गरी लेखिएको छ । अध्ययनको विषयवस्तु विस्तृत र व्यापक भएतापनि पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्रमा पर्ने १६ वटा जिल्लाहरू मध्ये मेची अञ्चलमा पर्ने पाँचथर जिल्लालाई छनौट गरिएको छ । पाँचथर जिल्लामा १८ वटा स्रोत केन्द्रहरूमा नागी स्रोतकेन्द्रका ३ वटा सामुदायिक विद्यालयहरू छनौट गरिएको छ । त्यसका प्रधानाध्यापक १, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र कक्षा १० बाट ५ छात्र र ५ छात्रा गरी जम्मा १० जना प्रत्येक विद्यालयबाट गरी अध्ययनको कूल जनसंख्या ३९ जना लिइएको छ । तथ्याङ्क संकलन कार्यलाई व्यवस्थित बनाउन नागी स्रोतकेन्द्र र त्यस अन्तर्गतका ३ वटा सामुदायिक विद्यालयलाई उद्देश्यमुलक नमुना छनौट विधिबाट प्रयोग गरिएको छ । प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयबाट कक्षा १० मा अध्ययनरत ५ जना छात्र र ५ जना छात्रालाई चिठ्ठा प्रणालीबाट छनौट गरिएको छ ।

तथ्याङ्किय रूपमा हेर्दा २०६८ सालमा ६७.२३ प्रतिशतबाट २०६९ सालमा ३८.२८ प्रतिशत र २०७० सालमा अझ ८.५४ प्रतिशतमा झरेको पाइन्छ । गणित विषयको एसएलसी परीक्षा प्रणालीको अवस्था विश्लेषण गर्दा नमुना छनौटमा परेका विद्यालयको एस एल सी.को गणित विषयको परिणाम २०६८ सालमा भन्दा २०६९ सालमा र फेरी २०७० सालमा एस एल सी को गणित विषयको परिणाम झन घटेको देखिन्छ । नमुना छनौटमा परेका विद्यालयको सिकाइ उपलब्धी विश्लेषण गर्दा तीन वटै विद्यालयको सिकाइ उपलब्धी न्यून रहेको देखिन्छ । छनौटमा परेका विद्यालयमा यस विषयप्रतिको सकारात्मक धारणा रहेको पाइएको छ । विद्यालयमा पाठ्यक्रम भए पनि सबै शिक्षकले पाठ्यपुस्तक प्रयोग गरी प्रवचन विधिबाट नै शिक्षण गर्ने गरेको पाइयो । सैद्धान्तिक परीक्षालाई मात्र विशेष जोड दिएको प्रयोगात्मक परीक्षा नाम मात्रको लिनै गरेको पाइयो । प्र.अ.ले कक्षा शिक्षणमा आइपरेका समस्या प्रति उचित निरीक्षण अनुगमन र परामर्श नगरेको पाइयो । विद्यार्थीमा अनुशासनको कमी

रहेको पाइयो । आन्तरिक मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउदै शिक्षण गर्दा शैक्षिक उपलब्धीमा सुधार हुने थियो । गणित विषय अध्यापन गराउने र गर्ने मुख्य व्यक्ति शिक्षक, विद्यार्थी र स्थल भनेको विद्यालय हो । ती सम्पूर्ण पक्षको राम्रो व्यवस्था भएमा गणित विषयको पाठ्यक्रमले राखेको उद्देश्य पूरा गर्नका साथै राष्ट्रलाई एक कुशल जनशक्ति प्राप्त हुने थियो ।

विद्यालयमा आधारभूत तहदेखी नै तालिमप्राप्त शिक्षकको व्यवस्था र समयमानै पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामाग्रीहरु पर्याप्त मात्रामा सबै विद्यालयमा उपलब्ध गराउनु पर्ने देखिन्छ । आधारभूत तहमा शिक्षण गर्दा कतिपय विषयवस्तु एस एल सी संग जोडिएका छन् भनेर सावधानी अपनाउदै यस विषयलाई केवल प्रवचन विधिको मात्र बढी प्रयोग गरी शिक्षण गर्ने परिपाटी सुधार्न पर्दछ । यस अध्ययनमा एस्.एल्.सी. परीक्षामा गणित विषयको परिणामको कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन गरिएको हुँदा अन्य विषयहरुको परीक्षाको परिणामको पनि अध्ययन गर्नु पर्ने देखिन्छ । यी सुझावहरुलाई सम्बन्धित सबै पक्षले योजना बनाए कार्यान्वयन गरेको खण्डमा एस्.एल्.सी. परीक्षामा गणित विषयको परिणामको कार्यान्वयनमा देखिएका समस्याहरु समाधान भइ गणित विषयले राखेका उद्देश्यहरु हासिल गरी दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुने विश्वास राख्न सकिन्छ ।

विषयसूची

शीर्षक	पृष्ठ सं.
सिफारिस पत्र	क
स्वीकृति पत्र	ख
कृतज्ञताज्ञापन	ग
शोधसार	घ
तालिकासूची	ज
चित्रसूची	झ
सङ्क्षिप्त शब्दको पूरा रूप	ञ

परिच्छेद एक : परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	५
१.३ अध्ययनको औचित्य	६
१.४ अध्ययनका उद्देश्यहरू	७
१.५ अनुसन्धानका प्रश्नहरू	८
१.६ अध्ययनको परिसिमा	८

परिच्छेद दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन तथा सैद्धान्तिक खाका

२.१ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	९
२.२ अध्ययनको सैद्धान्तिक खाका	११
२.३ पुनरावलोकनको उपादेयता	१२

परिच्छेद तीन : अध्ययन विधि

३.१ अनुसन्धानात्मक ढाँचा	१३
३.२ जनसंख्या	१३
३.३ नमुनाको आकार	१३
३.४ नमुना छनौट विधि	१४
३.५ नमुना छनोटको आधार	१४

३.६ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधनहरू	१४
३.७ साधनको वैधता	१५
३.८ तथ्याङ्क संकलनको स्रोत	१५
३.८.१ प्राथमिक स्रोत	१५
३.८.२ द्वितीय स्रोत	१५
३.९ तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया	१६
३.१० तथ्याङ्क विश्लेषण विधि	१६

परिच्छेद चार : तथ्याङ्कको विश्लेषण र व्याख्या

४.१ एस्.एल.सी. परीक्षामा गणित विषयको परिणामको अवस्था	१७
४.१.१ प्राप्ताङ्कको अवस्था	१७
४.१.२ विद्यार्थीको व्यवहार परिवर्तन	२४
४.१.३ गणित विषयहरू कठिन हुने कारणहरू	२६
४.२ परीक्षा परिणाममा प्रभाव पर्ने कारक तत्वहरू	२७
४.२.१ विद्यार्थीलाई गणित विषयको चासो	२७
४.२.२ विद्यार्थी असफल हुने विषयहरू	२८
४.२.३ विद्यार्थीका असफलताको जिम्मेवारी बोध	२९
४.२.४ विद्यालय र घरपरिवारको अवस्था	३०
४.२.५ विद्यालयको तहगत जिम्मेवारी	३१
४.२.६ गणित विषयमा शिक्षण विधिको प्रयोग	३२
४.२.७ पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका, शैक्षिक सामग्रीको कम प्रयोग	३३
४.३ गणित विषयको परिणाममा सुधार गर्ने उपायहरू	३४
४.३.१ गणित विषयप्रति सकारात्मक सोच	३४
४.३.२ विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण विधिहरूको प्रयोग	३५
४.३.३ सबैले जिम्मेवारी बोध गर्ने	३७
४.३.४ पाठ्यक्रम शिक्षक निर्देशिका र शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग	३८
४.३.५ अतिरिक्त कक्षा र छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने	३९

परिच्छेद पाँच : प्राप्ती, निष्कर्ष र सुभावहरू

५.१ प्राप्ती	४२
५.२ निष्कर्ष	४३
५.३ सुभावहरू	४३
५.३.१ नीतिगत तहका लागि सुभाव	४४
५.३.२ अभ्यास तहका लागि सुभाव	४४
५.३.३ अनुसन्धान तहका लागि सुभावहरू	४५

सन्दर्भसूची

अनुसूची

तालिकासूची

तालिका संख्या विषयवस्तु	पृष्ठ सं.
तालिका १ : नमुनाको आकार	१८
तालिका २ : २०६८ सालको एस एल सी परीक्षा परिणाम	१९
तालिका ३ : २०६९ सालको एस एल सी परीक्षा परिणाम	२०
तालिका ४ : २०७० सालको एस एल सी परीक्षा परिणाम	२२
तालिका ५ : २०६८, २०६९ र २०७० सालको एस एल सी परिक्षाको परिणाम	२३
तालिका ६ : गणितले विद्यार्थीको व्यवहार ल्याएको परिवर्तन	२४
तालिका ७ : गणित विषय कठिनता वा आवश्यकता	२६
तालिका ८ : गणित विषयको चासो	२७
तालिका ९ : विद्यार्थी असफल हुने विषयहरू	२८
तालिका १० : विद्यार्थीका असफलताको जिम्मेवारीका लागि सोधिएका प्रश्नहरू	२९
तालिका ११ : गणित असफल हुनुमा विद्यालय घर परिवारको प्रभाव	३०
तालिका १२ : तहगत जिम्मेवारीका लागि सोधिएका प्रश्नहरू	३१
तालिका १३ : शिक्षण विधिको प्रयोग	३२
तालिका १४ : पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका, शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको अवस्था	३३
तालिका १५ : गणित विषयप्रति सकारात्मक सोचको विकास	३४
तालिका १६ : विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण विधिहरूको प्रयोग	३५
तालिका १७ : सबैले जिम्मेवारी बोध गर्ने	३७
तालिका १८ : पाठ्यक्रम शिक्षक निर्देशिका र शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग	३८
तालिका १९ : अतिरिक्त कक्षा र छात्रवृत्तिको व्यवस्था	३९

चित्रसूची

चित्र संख्या	विषयवस्तु	पृष्ठ सं.
चित्र १	: २०६८ सालको एस.एल.सी. परिणामको स्तम्भचित्र	१९
चित्र २	: २०६९ सालको एस.एल.सी. परिणामको स्तम्भचित्र	२०
चित्र ३	: २०७० सालको एस.एल.सि. परिणामको स्तम्भचित्र	२१
चित्र ४	: २०६८, २०६९ र २०७० सालको एस.एल.सी. परिणाम	२३

सङ्क्षिप्त शब्दावली

वि.व्य.सं.	विद्यालय व्यवस्थापन समिति
जि.शि. अ.	जिल्ला शिक्षा अधिकारी
प्र.अ.	प्रध्यानध्यापक
शि.अ.सं.	शिक्षक अभिभावक संघ
जि.शि.का.	जिल्ला शिक्षा कार्यालय
वि.नि.	विद्यालय निरीक्षक
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
नि.मा.वि.	निम्न माध्यमिक विद्यालय
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
उ.मा.वि.	उच्च माध्यमिक विद्यालय
क्र.सं.	क्रमसङ्ख्या